

УДК378.141'243

**АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ
(німецька мова після англійської)**

Окопна Я.В., канд. пед. наук (Київ)

У статті представлено алгоритм формування професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців туристичної сфери під час вивчення другої іноземної мови. Проаналізовано засоби вдосконалення викладання другої іноземної мови в умовах нелінгвістичного вищого навчального закладу.

Ключові слова: алгоритм формування, друга іноземна мова, нелінгвістичний вищий навчальний заклад, професійно орієнтована компетентність, туристична сфера.

Окопная Я.В. Алгоритм формирования профессионально ориентированной компетентности у будущих специалистов сферы туризма (немецкий язык после английского). В статье представлен алгоритм формирования профессионально ориентированной коммуникативной компетентности будущих работников сферы туризма в рамках изучения второго иностранного языка. Проанализированы средства совершенствования преподавания второго иностранного языка в условиях нелингвистического высшего учебного заведения.

Ключевые слова: алгоритм формирования, второй иностранный язык, нелингвистическое высшее учебное заведение, профессионально ориентированная компетентность, сфера туризма.

Окопна Y.V. Algorithm of Forming Future Specialists' Professionally-Oriented Competence in the Sphere of Tourism (German after English). The algorithm of forming future tourism specialists' professional training on the basis of learning a second foreign language at the contemporary stage of higher education has been presented in the article. The work for mastering a second foreign language in the process of teaching at non-linguistic institutions has been analyzed.

Key words: algorithm of forming, non-linguistic institution, professionally-oriented competence, second foreign language, sphere of tourism.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Система вітчизняної іншомовної професійної освіти у сучасному нелінгвістичному вищому навчальному закладі націлена не лише на високоякісну підготовку кваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, а й на творчий розвиток індивідуальності особистості нової генерації засобами вивчення двох і більше іноземних мов (ІМ). Технологія цього процесу, відповідно до оновлених тенденцій, декларованих у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, має чітко виражену професійну спрямованість, деталізовану в Типовій і Рамковій програмах з іноземної мови (ІМ) для професійного спілкування, а принцип професійної спрямованості курсу другої ІМ узгоджено з компонентами навчального процесу, всебічним інтелектуальним розвитком особистості, здатної до активної участі у плануванні та реалізації пізнавальної іншомовної діяльності, самоосвіти і саморегулювання двома і більше ІМ [2–4].

У зв'язку з цим актуальності набуває вивчення німецької мови професійного спрямування (НМПС) як другої ІМ після англійської майбутніми працівниками туристичної сфери в межах бакалаврату нелінгвістичного ВНЗ. Практична мета формування професійно орієнтованої комунікативної компетентності (ПОКК) у НМПС як другій ІМ визначає головний зміст навчального процесу – вирішення завдань виховного, освітнього та розвивального характеру. Однією з умов успішного здійснення цих завдань є організація навчально-виховного процесу з урахуванням факторів, що впливають на хід і результати навчання, зокрема: прогнозування гнучкого управління, своєчасне внесення необхідних змін у хід навчальної діяльності та забезпечення зворотнього зв'язку у формі контролю.

У цьому аспекті пріоритетним напрямом організації навчання у нелінгвістичному ВНЗ виступає пошук алгоритму вирішення подвійної задачі: одночасно із засвоєнням фахових знань, формуванням професійних навичок і вмій практичного користування першою ІМ майбутні туристичні менеджери повинні навчитися самостійно оволодівати новими знаннями НМПС як другої ІМ, навчитися вчитися та сформулювати особистісну потребу до навчання впродовж усього життя. (Під алгоритмом ми розуміємо систему чітко визначених істинних передумов, придатних до реалізації процесу формування ПОКК у НМПС як другій ІМ, що забезпечують

досягнення поставлених цілей або конкретних навчальних завдань у межах основної прогнозованої мети. Цей алгоритм покладено в основу програмованого навчання) [1: 18].

Такий підхід до формування ПОКК у НМПС як другій ІМ сприятиме формуванню дипломованого фахівця з інноваційним типом мислення, здатного до інноваційного типу діяльності. А практичне володіння другою ІМ на рівні, достатньому для вільної усної та письмової професійної комунікації, є не лише невід'ємним компонентом успішного функціонування у професійній діяльності, а й становить важливу складову самодостатності особистості. Умовою формування такої особистості виступає перехід від інформаційного навчання до навчання, що розвиває.

З проблем алгоритмізації формування іншомовної ПОКК у НМПС існує певна теоретична база. Зокрема, описано понятійну систему теорії навчання говоріння та письма, розроблено технології та надано рекомендації щодо навчання цих видів мовленнєвої діяльності (МД), визначено об'єкти контролю рівня володіння (О.Б. Бігич, І.Л. Бім, В.А. Бухбіндер, Л.В. Гайдукова, О.В. Калімуліна, О.Г. Квасова, О.О. Кнурова, Т.І. Олійник, Ю.І. Пассов, І.В. Попова, І.О. Сімкова, В.Л. Скалкін та інші); досліджено особливості навчання культури міжособистісної комунікації (Т.М. Астафурова, Є.М. Верещакін, Л.Я. Зєня, О.Л. Красковська, Ю.Б. Кузьменкова, М.Л. Писанко, С.В. Соколова, О.Б. Тарнопольський, М.О. Фаєнова та ін.). Науковці (М.В. Барішніков, Н.Л. Замкова, І.В. Коломієць, С.С. Коломієць, С.В. Лимова, Л.Я. Личко, Р.Ю. Мартинова, О.М. Сорока, І.В. Чірва) розглядають процес навчання професійно орієнтованого говоріння та письма з урахуванням відмінностей у сферах спілкування, професійних ролях, типах професійних діалогів, мовному і мовленнєвому матеріалі. Про особливості та переваги технології навчання другої ІМ після першої ІМ, подолання інтерферуючого впливу, а також використання першої ІМ для вивчення другої ІМ зазначено в роботах А.О. Анісімової, Л.О. Калашнікової, Н.М. Марченко, І.М. Мельник, О.О. Молокович, О.В. Пінської, Т.А. Пустовалової, О.О. Савчук, А.В. Щепилової та ін.

В останні роки увага вітчизняних та зарубіжних науковців прикута до залучення інтернет-ресурсів у навчанні майбутніх фахівців ІМ (О.Б. Бігич, М.А. Бовтенко, А.Л. Буран, М.С. Гришина, Л.Я. Зєня,

С.В. Радецька, П.І. Сердюков, Л.І. Скалій, Н.Д. Угринович, С.А. Фомін, Н.С. Форкун, Є.В. Якушина, М.С. Dason, A. Dillon, С. Kramisch та ін.).

Проте, незважаючи на достатню кількість наукових праць із професійно орієнтованого навчання ІМ, проблема виведення алгоритму навчання продуктивних видів МД майбутніх працівників туристичної сфери у НМПС після англійської як другої ІМ із використанням дистанційних засобів навчання на сьогодні залишається не дослідженою.

Тож, замовлення суспільства на фахівців туристичної сфери, які володіють ПОКК у двох і більше ІМ, потреба у розробці алгоритмів побудови нових навчально-методичних матеріалів з комп'ютерною підтримкою для професійно орієнтованого навчання продуктивних видів МД другою ІМ в контексті кредитно-модульної системи та необхідність розробки науково обґрунтованої технології професійно орієнтованого навчання другою ІМ із залученням дистанційних засобів навчання зумовили вибір теми статті. **Метою статті** є розкриття теоретико-методичних засад алгоритму формування німецькомовної ПОКК як системи ефективних засобів вирішення проблемних фахових комунікативних завдань другою ІМ.

Виклад основного матеріалу дослідження організовано у два етапи. На першому етапі ми вважаємо за доцільне надати пояснення щодо теоретико-понятійної бази. Другим етапом розвідки є реалізація методичних вказівок та коментарів.

Під «алгоритмом» ми розуміємо не окреме правило, а систему певних законів, правил, які є необхідними для організації та реалізації навчання продуктивних видів іншомовної МД. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану робочу ціль – створити комфортні умови навчання другої ІМ, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих проблемних професійно орієнтованих ситуацій, використання проблемних ділових ігор, спільне вирішення фахово спрямованих проблем на основі аналізу обставин та відповідних ситуацій.

Освітня технологія інтерактивного навчання у процесі *формування* ПОКК НМПС як другої ІМ після англійської у майбутніх фахівців

туристичної сфери – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів, які спонукають студентів до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань. Ця технологія готує фахівців туристичної сфери нового покоління, які вміють спілкуватися, слухати, чути інших, міркувати, творчо та плідно мислити. В її основу покладено ідеї творчої співпраці викладача та студентів. За запровадження цієї технології знання засвоюються краще, адже дистанційні інтерактивні методики розраховані не на запам'ятовування, а на творчий процес пізнання світу, на постановку професійно орієнтованої проблеми та пошук шляхів її вирішення [3–5].

Базова модель дистанційного інтерактивного заняття з формування ПОКК НМПС як другої ІМ включає в себе 5 етапів: *мотивація; заявлення теми та очікуваних навчальних результатів; надання необхідної інформації; інтерактивні вправи; рефлексія.*

Мета *першого етапу* – сфокусувати увагу студентів на проблемі та викликати інтерес до обговорюваної професійно орієнтованої теми за допомогою методів: «мозковий штурм», «мікрофон», «криголам» тощо як в аудиторному так і позааудиторному режимі. Забезпечення розуміння студентами змісту їхньої навчальної професійно орієнтованої діяльності реалізується на *другому етапі* заняття. На *третьому етапі* студенти на основі певного обсягу інформації за мінімально короткий час вчаться виконувати практичні завдання та здійснювати комунікацію у професійно орієнтованих проблемних ситуаціях. *Інтерактивна вправа* – ключова частина заняття – її метою є засвоєння навчального матеріалу, досягнення результатів та цілей заняття. (На цьому етапі найчастіше використовують «сенкани», «гронування», «створення асоціативного куша», «діаграми Венна» та інше. *Останній етап* заняття – рефлексія, мета якого – усвідомлення отриманих результатів, контроль набутих знань.

Уважаємо за доцільне використання інтерактивних технологій для підвищення ефективності засвоєння професійно орієнтованого фонетичного, лексичного та граматичного матеріалу. Актуальність змісту електронних вправ полягає в розширенні пізнавальних можливостей студентів, зокрема, у здобуванні, аналізі та застосуванні професійно орієнтованої інформації з різних джерел, можливості

перенесення сформованих умінь і навичок до майбутньої професійної діяльності. Сутність пропонованої технології полягає у застосуванні методів інтерактивного навчання на заняттях з ІМ для швидкого засвоєння великої кількості нового матеріалу, розвитку мислення, пам'яті, уваги, пошуку шляхів вирішення професійно орієнтованих навчальних завдань.

За зазначеним алгоритмом у першому півріччі 2013 – 2014 н. р. нами було проведено розвідувальне експериментальне навчання на базі кафедри іноземних мов професійного спрямування Національного університету харчових технологій. Учасниками експериментальних груп стали студенти – майбутні фахівці туристичної сфери за спеціальністю 6.140103 «Туризм» (загальна кількість учасників експерименту – 46 осіб). Студенти у дистанційному режимі виконували інтерактивні вправи, побудовані за зазначеним вище алгоритмом створення навчально-методичних матеріалів.

Об'єктом розвідувального навчання стала технологія навчання, організована за системою вправ з формування ПОКК у другій ІМ у майбутніх фахівців туристичної сфери, як основа комплексу навчально-методичних матеріалів з комп'ютерною підтримкою.

Основними цілями розвідувального експериментального навчання були: 1) апробація, редагування, корекція та вдосконалення змісту розробленої технології, спрямованої на формування ПОКК у другій ІМ у майбутніх фахівців туристичної сфери в природних умовах на заняттях з другої ІМ для її подальшого включення до комплексу навчально-методичних матеріалів з комп'ютерною підтримкою; 2) визначення типових помилок студентів та труднощів оволодіння другою ІМ.

Додатковими цілями розвідувального експерименту визначено:

1) виявлення елемента, придатного для заявлення в якості варійованої умови та 2) уточнення формулювання робочої гіпотези майбутнього експериментального навчання.

Вступне анкетування, спостереження у процесі розвідувального експериментального навчання, а також післяекспериментальне усне опитування студентів надали можливість перевірити, чи сприяє вищезазначена алгоритмована система вправ залученню студентів до майбутньої професійної діяльності, і як це впливає на підвищення рівня їхньої ПОКК. У ході підготовки, організації та проведення

розвідувального експериментального навчання ми керувалися головними положеннями теорії методичного експерименту, розробленої І.П. Биковою, П.Б. Гурвичем, М.В. Ляховицьким, Е.О. Штульманом, а також дослідженнями з методики організації професійно орієнтованого навчання на II–III курсах нелінгвістичного ВНЗ, що розроблено О.Б. Тарнопольським, О.П. Биконею, С.Е. Кіжнер, О.С. Малюгою та ін. Слідом за вимогами й науково обґрунтованими положеннями дослідників про необхідність проведення розвідувальних експериментів (П.Б. Гурвич, Н.М. Кушнарєнко, В.М. Шейко, Є.А. Штульман), а також згідно з теорією М.В. Ляховицького, ми передбачили чотири етапи розвідувального експериментального навчання: 1) організація розвідувального експерименту; 2) його реалізація; 3) констатація отриманих даних; 4) їх інтерпретація.

У ході розвідувального експериментального навчання було досягнуто наступних результатів: 1) здійснено апробацію, редагування, корекцію та вдосконалення змісту укладеної нами системи вправ, спрямованої на формування ПОКК у другій ІМ у майбутніх працівників туристичної сфери в природних умовах на заняттях з другої ІМ для її (системи вправ) подальшого включення до комплексу навчально-методичних матеріалів з комп'ютерною підтримкою; 2) визначено типові помилки студентів та труднощі формування ПОКК у другій ІМ; 3) виявлено елемент, придатний до заявлення в якості варійованої умови; 4) уточнено формулювання робочої гіпотези майбутнього експериментального навчання.

Крім того, було розроблено **робочу гіпотезу** експериментального навчання: виконання майбутніми працівниками туристичної сфери проблемних професійно орієнтованих продуктивних вправ для формування ПОКК у другій ІМ сприятиме підвищенню ефективності процесу оволодіння професійно орієнтованими іншомовними мовленнєвими вміннями на практичних заняттях із другої ІМ.

Розгляньмо опис алгоритмізованої вправи «Сенкан». *Сенкан* – улюблений вид роботи наших студентів на заняттях із другої ІМ. «Вимоги» для створення сенкану: 1-й рядок – іменник, 2-й – два прикметники, 3-й – три дієслова, 4-й – речення з чотирьох слів, 5-й – асоціація з першим словом. Дієслова можна вживати в інфінітиві,

але в більшості випадків в електронних вправах їх слід подавати у відповідній формі для того, щоб закріпити набуті знання про відмінювання дієслів.

Щоб не порушувати «*вимоги*», під час створення сенкану на початковому етапі студентам можна вживати іменник без артикля. Наприклад,

Сенкан 1:

Himmel
blau, wolkenlos, schweben
sind, fallen,

Unsere Gäste sind im siebenten Himmel. / zwischen Himmel und Erde.

Сенкан 2:

(der) Kollege
treu, gut
lebt, malt, treibt
Mein Freund ist Schüler.
Hotellmanager

Сенкан 3:

(Das) Meer
salzig, warm, türkisblau,
fahren, stechen, baden
Die Kinder baden im Meer.

Результатами використання запропонованого алгоритму є уміння майбутніх фахівців сфери обслуговування знаходити нетрадиційні шляхи вирішення проблем, досягати поставлених цілей, робити пошук і відбір професійно орієнтованої інформації, а також аналізувати застосування набутих знань. Використання інтерактивних технологій підвищує інтенсивність навчання, розвиває творчі здібності студентів.

Висновки. Перевірка доцільності використання засобів формування ПОКК другої ІМ (системи електронних вправ, тестових завдань та презентаційних одиниць) відбувалась у ході виконання студентами проблемних професійно орієнтованих вправ на аудиторних та позааудиторних заняттях з другої ІМ за зазначеним вище алгоритмом: 1) мотивація; 2) заявлення теми та очікуваних навчальних результатів; 3) надання необхідної інформації; 4) інтерактивні вправи; 5) рефлексія.

Наші власні спостереження, а також враження студентів підтвердили, що запропонований алгоритм є доцільним для формування ПОКК другої ІМ, оскільки він забезпечує сприятливі умови для навчання студентів та спрямовує зміст навчання і самих студентів на потреби майбутньої професійної діяльності.

Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямку ми вбачаємо в розробці рекомендацій до впровадження запропонованої технології у навчальний процес на факультетах туризму та готельно-ресторанного бізнесу нелінгвістичних ВНЗ та підготовці матеріалів експериментального навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – СПб : Златоуст, 1999. – 472 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання докт. пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Програма з англійської мови для професійного спілкування. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
4. Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування. – К. : Ленвіт, 2006. – 90 с.
5. Теорія і практика формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності в говорінні у студентів нелінгвістичних спеціальностей : кол. монографія / Заг. і наук. ред. Бігич О.Б.– К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – 383 с.